JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH
Volume 4, Issue 4, May 2026 Online ISSN: 3030-3508
https://spaceknowladge.com

KORXONALARDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING XUSUSIYATLARI

Olimova Sevinch Isomiddin qizi
Qarshi davlat texnika universiteti 4-kurs talabasi

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:
Received:24.05.2026
Revised: 25.05.2026
Accepted:26.05.2026

KALIT SO'ZLAR:
raqamli iqtisodiyot, tarmoqlararo integratsiya, iqtisodiy mexanizmlar, elektron platformalar, Big Data, logistika, innovatsiyalar, raqamli transformatsiya.

ANNOTATSIYA:

Maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida tarmoqlararo integratsiyaning nazariy-metodik asoslari, iqtisodiyot tarmoqlarini yagona raqamli ekotizimda birlashtirish zarurati, integratsiyani jadallashtiruvchi iqtisodiy mexanizmlar, davlat siyosati, raqamli platformalar, Big Data va IoT texnologiyalarining o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekiston iqtisodiyoti misolida tarmoqlararo integratsiyaning holati, mavjud muammolar va takliflar bayon etilgan, xalqaro tajribadan kelib chiqib amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Raqamli iqtisodiyot mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya qilish, axborot texnologiyalarini rivojlantirish hamda aholining turmush darajasini oshirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, elektron xizmatlar ko'lamini kengaytirish va zamonaviy axborot tizimlarini rivojlantirish maqsadida ko'plab farmon va qarorlar qabul qilindi. Ushbu hujjatlar raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, davlat boshqaruvi va iqtisodiyot tarmoqlariga innovatsion texnologiyalarni tatbiq etishga qaratilgan.

Jumladan, korxonalarning samarali faoliyat ko'rsatishida elektron hukumat tizimini rivojlantirish, raqamli xizmatlardan foydalanishni soddalashtirish, axborot texnologiyalari

infratuzilmasini kengaytirish hamda internet xizmatlari sifatini yaxshilash bo‘yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur qaror va farmonlarda raqamli iqtisodiyotning jamiyat rivoji va iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi ahamiyatidan kelib chiqib, quyidagi ustuvor yo‘nalishlar belgilab berildi:

- raqamli texnologiyalarni iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga keng joriy etish va zamonaviy axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish;
- elektron davlat xizmatlari tizimini takomillashtirish hamda aholiga qulay va tezkor xizmat ko‘rsatishni ta’minlash;
- axborot xavfsizligini mustahkamlash va shaxsiy ma’lumotlarni ishonchli himoya qilish tizimini yaratish;
- IT sohasida faoliyat yurituvchi korxonalarni qo‘llab-quvvatlash, innovatsion loyihalarni rag‘batlantirish va yosh mutaxassislarni tayyorlash;
- xorijiy investitsiyalarni jalb qilish hamda xalqaro IT kompaniyalar bilan hamkorlikni kengaytirish;
- sun’iy intellekt, katta hajmdagi ma’lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar kabi zamonaviy raqamli yechimlarni amaliyotga tatbiq etish;
- naqd pulsiz to‘lov tizimlarini rivojlantirish va elektron tijorat hajmini oshirish orqali iqtisodiy samaradorlikni kuchaytirish.

Globallashuv va raqamli transformatsiya iqtisodiyotning barcha jabhalarini qamrab olayotgan hozirgi sharoitda mamlakatlar raqobatbardoshligi, eng avvalo, iqtisodiyot tarmoqlarining o‘zaro uyg‘unlashuvi, ma’lumot almashinuvi va yagona raqamli makonda faoliyat yurita olishiga bog‘liq bo‘lib bormoqda. Raqamli texnologiyalarni chuqur joriy etish sanoat, qishloq xo‘jaligi, xizmat ko‘rsatish, transport-logistika, energetika va moliya sohalari o‘rtasida yangi hamkorlik shakllarini yuzaga keltirmoqda.

Tarmoqlararo integratsiya nafaqat iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishga, balki davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishga, mintaqaviy rivojlanish sur’atlarini jadallashtirishga, innovatsiyalarni tezlashtirishga va biznes uchun yangi imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston uchun ham raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayonida tarmoqlararo integratsiyani kuchaytirish strategik vazifadir. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasida aynan mazkur integratsiyani ta’minlash ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Tarmoqlararo integratsiya - turli iqtisodiy tarmoqlarning texnologik, iqtisodiy, moddiy va axborot oqimlari asosida yagona tizimda o‘zaro bog‘lanishi jarayonidir. U quyidagi shakllarni o‘z ichiga oladi:

- Vertikal integratsiya – ishlab chiqarish, ta’minot, logistika, chakana bozorlar o‘rtasidagi bog‘liqlik.
- Gorizontal integratsiya – bir xil turdagi korxonalar yoki xizmatlar o‘rtasidagi hamkorlik.
- Diagonal (kompleks) integratsiya – sanoat, qishloq xo‘jaligi, moliya, transport, IT kabi mutlaqo turli sohalarning birlashuvi.

Raqamli iqtisodiy muhitda integratsiya quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turadi:

- ma’lumotning real vaqt rejimida almashilishi;
- raqamli ekotizimlar orqali hamkorlik;
- sun’iy intellekt yordamida jarayonlarni optimallashtirish;
- IoT orqali uzluksiz monitoring;
- blokcheyn orqali ishonchli tranzaksiyalar.

Integratsiya endi nafaqat iqtisodiy, balki axborot oqimlari integratsiyasiga asoslanmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida turli tarmoqlar bir-biridan mustaqil ishlay olmaydi. Masalan: sanoat energetikasiz ishlay olmaydi; elektron tijorat logistikasiz rivojlana olmaydi; banklar raqamli to‘lov infratuzilmasisiz samarali bo‘la olmaydi; qishloq xo‘jaligi smart texnologiyalarsiz samaradorlikka erisholmaydi.

Bugungi kunda xalqaro hisob-kitoblarga ko‘ra integratsiya xarajatlarni 15–25% gacha qisqartiradi. Natijada integratsiya orqali innovatsiyalar bir tarmoqdan boshqasiga tez kirib boradi.

Tarmoqlararo integratsiyani kuchaytirishning asosiy iqtisodiy mexanizmlariga raqamli platformalar alohida ta’sir ko‘rsatadi. Raqamli platformalar tarmoqlarni yagona ekotizimga birlashtiradi:

-“E-xarid” — davlat xaridlari, moliya, logistika tarmoqlarini bog‘laydi.

-“ASBT”, “UzASBO” — soliq, moliya, ishlab chiqarish sohalarini integratsiya qiladi.

-Transport platformalari — bojxona, logistika va savdo tarmoqlarini bog‘laydi.

Tarmoqlararo integratsiyaning quyidagi iqtisodiy afzalliklari mavjud:

1. Tranzaksiya xarajatlari kamayadi;
2. Vaqtdan yutish;
3. Mahsulotni bozorga yetkazish tezlashadi;
4. Raqobat oshadi.

Ma’lumotlarni boshqarishda Big Data yordamida quyidagilar amalga oshadi:

- talab va taklifni prognozlash;
- ta’minot zanjirlarini optimallashtirish;
- logistika xarajatlarini kamaytirish;
- ishlab chiqarish energiya sarfini nazorat qilish.

IoT (Internet of Things) tarmoqlararo integratsiyaning zamonaviy vositasi:

- Smart qishloq xo‘jaligi (sug‘orish, o‘g‘itlash, kuzatish avtomatik).
- Sanoatda IoT sensorlari ishlab chiqarishni nazorat qiladi.
- Smart logistika – yuk harakati real vaqt rejimida kuzatiladi.
- Energetikada aqlli hisoblagichlar.

AI esa jarayonlarni optimallashtiradi.

Integratsiyani qo‘llab-quvvatlovchi moliyaviy vositalar va mexanizmlarga quyidagilar kiradi:

- elektron to‘lovlar;
- fintech kreditlash;
- blokcheyn asosidagi tranzaksiyalar;
- smart-kontraktlar.

Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlariga quyidagilar kiradi:

- soliq imtiyozlari;
- raqamli texnologiyalarga subsidiya;
- IT infratuzilmasi uchun qo‘shimcha sarmoya;
- texnoparklar va innovatsion klasterlar.

O‘zbekiston iqtisodiyotida tarmoqlararo integratsiya holati amaldagi raqamli infratuzilma bo‘yicha so‘nggi yillarda quyidagi tizimlar integratsiyaning asosiy tayanchi bo‘ldi:

- “Raqamli hukumat” platformalari;
- soliq, bojxona, bank tizimlarining yagona ma’lumotlar almashinuvi;
- transport-logistika tizimlarini raqamlashtirish;
- elektron tijorat bozorining kengayishi.

Shuningdek, bir qator muammolar mavjudligi ham ko‘zga tashlanadi, jumladan, ayrim tarmoqlarda raqamlashtirish sur’atlarining pastligi, ma’lumotlar standartlarining yagona emasligi, kiberxavfsizlik zaifligi, hududlar kesimida raqamli tafovut va boshqalar.

Xulosa o‘rnida ta’kidlaydigan bo‘lsak, raqamli iqtisodiyot sharoitida tarmoqlararo integratsiyaga erishish - bu mamlakat iqtisodiy rivojlanishining eng muhim omillaridan biridir. Integratsiya resurslardan foydalanishni optimallashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi,

mahsuldorlikni oshiradi, yangi bozorlar va xizmatlar yaratadi, innovatsion rivojlanishni tezlashtiradi. O‘zbekiston sharoitida korxonalarning samaradorligini oshirishda raqamli infratuzilma, kadrlar tayyorlash, kiberxavfsizlikni kuchaytirish va platformalarni standartlashtirish asosiy vazifalar sifatida ko‘rilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brynjolfsson E., McAfee A. *The Second Machine Age*. MIT Press, 2018.
2. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. World Economic Forum, 2017.
3. OECD Digital Economy Outlook, 2022.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi.
5. Porter M. *Competitive Advantage*. Free Press, 2008.
6. UNCTAD. *Digital Economy Report*, 2023.